

<http://www.morebusiness.com/specialty-baker-plan>; 13. *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://en.wikipedia.org>.

Список умовних скорочень

ALDBE 1989 – Adam J.L. Longman Dictionary of Business English. – Harlow: Longman, York Press, 1989. – 564 p.; *CCBVP 2004* – Collins Cobuild Business Vocabulary in Practice / By S.Robbins. – Glasgow: The University of Birmingham, 2004. – 248 p.; *DB 1997* – Dictionary of Business / Ed. by P.H.Collin. – Teddington: Peter Collin Publ., 1997. – 331 p.; *FWSHSAP 1947* – Funk & Wagnalis Standard Handbook of Synonyms, Antonyms and Prepositions / ed. by J. C. Fernald. – New York: Funk & Wagnalis Publ., Cop. 1947. – 515 p.; *ODBE 2002* – Oxford Dictionary of Business English / Ed. by A.Tuck, M.Ashby. – Oxford: OUP, 2002. – 493 p.; *ODBW 1993* – The Oxford Dictionary of Business World. – Oxford: OUP, 1993. – 996 p.

Несина І.І., асп.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЛЕКСИКИ КИТАЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто особливості адаптації лексики китайського походження в українській мові, зокрема, визначено особливості використання великих та малих літер у власних назвах та відмінювання лексики китайського походження. Крім того, сформульовано принципи написання китайських складів разом і окремо та правила переносу китайських слів в українській мові.

Ключові слова: китайська та українська мова, адаптація, склад, відмінювання, власні назви.

В статье рассматриваются особенности адаптации лексики китайского происхождения в украинском языке, а именно, рассмотрены особенности использования заглавных и строчных букв и склонения лексики китайского происхождения. Кроме того, сформулированы принципы написания китайских слогов слитно и раздельно и правила переноса китайских слов в украинском языке.

Ключевые слова: китайский и украинский язык, адаптация, слог, склонение, имена собственные.

This article deals with peculiarities of adaptation of Chinese words in Ukrainian language. Special features of usage of capital and small letters and declension of words of Chinese origin were described. Principles of writing of Chinese syllables together and separately and word hyphenation rules were formulated.

Key words: *Chinese and Ukrainian language, adaptation, syllable, declension, proper names.*

Передача китайських власних назв українською мовою та їх адаптація у сучасній українській мові є актуальною проблемою у сходознавстві на сьогоднішній день, що зумовлено як екстралінгвістичними, так і лінгвістичними причинами. Нові економічні та соціальні умови розвитку України та Китаю сприяють поглибленню міжнародних контактів, посиленню різнобічного співробітництва народів. Це неминуче призводить до необхідності вдосконалення системи передачі та обробки інформації, уніфікації окремих галузей знання, що суттєво спростило б налагодження міжнародної співпраці. Однак наразі проблемою стає не тільки умовна передача фонетичного складу китайської мови, але й передача китайських слів на письмі. Перед вітчизняними сходознавцями постають питання на кшталт: писати китайські слова разом чи окремо, як їх переносити, коли необхідно писати велику чи маленьку літеру у власних назвах, як відмінювати такі слова. На такі питання ми спробуємо дати відповіді у цій статті.

1. Особливості написання китайських складів разом і окремо.

Питання написання китайських складів разом чи окремо і сьогодні залишається актуальним не тільки в українському, але й у світовому сходознавстві. Розглядаючи цю проблему, варто звернути увагу на наступні особливості написання китайських складів.

По-перше, варто зазначити, що орфографія китайських власних імен є частиною загальної орфографічної системи сучасної української мови, тому вона має підпорядковуватися тим орфографічним правилам, які існують у нашій мові. Зрозуміло, певні відхилення від цих норм можуть допускатися.

По-друге, як і в інших мовах, основною лексичною одиницею китайської мови є слово, тому, передаючи китайські

слова українською мовою, не варто ділити їх на склади без такої необхідності. Слова у давній китайській мові веньянь були переважно односкладові, але слова у сучасній китайській мові можуть бути двоскладовими, трискладовими і багатоскладовими, хоча є й односкладові. Основними способами написання власних імен в українській мові, відповідно до правил української орфографії, є написання разом, окремо, через дефіс чи апостроф. Питання про написання слів китайського походження разом чи окремо є одним із найскладніших і найбільш неоднозначних в орфографії української мови. Зрозуміти, де проходить межа між частиною слова і окремим словом, між простим чи багатоскладовим словом, між повнозначною і службовою частиною мови, у китайській мові не завжди просто. Визначити це може тільки фахівець у галузі сходознавства, який іноді змушений звертатися до словника. Для того, щоб ідентифікувати слово, написане у транскрипції, йому, в першу чергу, потрібно визначити межі між складами. Усе це певною мірою ускладнює задачу перекладача передати китайські власні назви без виникнення якихось двозначностей і непорозумінь. Але, зважаючи на правила орфографії української мови і морфологічну структуру китайського слова, можна визначити певні правила і закономірності написання власних назв китайської мови українською окремо чи разом.

По-перше, декілька морфем, які пишуться окремими ієрогліфами, але позначають одне поняття, пишуться разом. По-друге, слова і сталі словосполучення, сталі вирази, фразеологізми, які складаються з більше, ніж 3 складів, варто поділяти на морфемі або прості слова, які складаються, як правило, з 3 складів. Виключеннями можуть бути лише суфікси, наприклад, 主義 [zhuuyì] - "ізм" та інші. Вони пишуться разом, незважаючи на кількість складів у слові [Мацаєв, 1966, 155]. По-третє, службові слова і граматичні елементи пишуться, зазвичай, окремо від повнозначного слова, а іноді через дефіс, незважаючи на попередній склад. До того ж, варто зазначити, що якщо існують певні труднощі з ідентифікацією елементів багатоскладового слова, то краще написати їх окремо, таким

чином уникнувши непорозумінь. Раніше, коли основною мовою Китаю була веньянь і більшість слів були односкладовими, окреме написання китайських слів по складам було абсолютно прийнятним і правильним, але, враховуючи особливості сучасної мови, окреме написання усіх слів поскладово є, на нашу думку, не зовсім коректним, адже у людини, яка не знайома з китайською мовою, може скластися враження, що всі слова у сучасній мові є односкладовими, а це порушує ритмічну організацію та семантичну єдність китайських слів. До того ж, українській мові властиві багатоскладові слова, тому транскрибовані по одному складу слова будуть виглядати неорганічно.

На нашу думку, у питанні написання китайських слів разом чи окремо варто орієнтуватися на КФА (КФА – це китайський фонетичний алфавіт, найпоширеніший стандарт латинізації китайської мови, який був розроблений наприкінці 50-х років ХХ століття китайськими вченими, офіційно прийнятий на континентальній частині Китаю в 1979 році), адже саме КФА був визначений Державною Радою КНР як основний засіб для стандартизації передачі власних імен і географічних назв. Зараз у Китаї існує багато словників, які вважаються нормативними і за допомогою яких вітчизняний китаїст може визначити межі слів. Проте орфографічні правила КФА не можна автоматично перенести на українську транскрипцію, адже ці правила не завжди є нормою для української орфографії. На нашу думку, необхідно адаптувати правила КФА до української орфографії. У КФА існують певні складорозрізнявальні знаки, не притаманні українській транскрипції, зокрема, нескладове *w*. [周有光, 1979, 122] Варто зазначити, що українська транскрипція, у порівнянні з ТРТ (ТРТ – традиційна російська транскрипція, або транскрипційна система Палладія – це загальноприйнята система транскрипції китайської мови російською мовою, створена М.Я. Мічуріним у 1839 році), має ряд переваг, адже для української мови цілком органічним є використання апострофа, що не є прийнятним для російської мови, а також використання [і] у транскрипції, який виконує функцію нескладового *y*- в КФА. [Концевич, 2002, 143] Подібні засоби

формують надійну основу для створення української нормативної уніфікованої транскрипції.

Під час написання слова разом часто виникає проблема ідентифікації складів, особливо у тих випадках, коли попередній склад закінчується на приголосну, а наступний починається на голосну. До створення КФА ця проблема була вирішена російськими сходознавцями наступним чином: вони писали подібні склади через дефіс. Але після визнання КФА на міжнародному рівні, постала необхідність видозміни ТРТ відповідно до написання у КФА [Кірносова, 2009, 43]. КФА використовує апостроф як складорозрізняючий знак [周有光, 1997, 138]. Його додають у багатоскладові слова, у яких можуть виникати труднощі з ідентифікацією складів. Також апостроф позначають між двома голосними (马鞍 [mǎ'ān] сідло), або якщо попередній склад містить -n або -ng, а наступний починається з голосної (наприклад, 珍爱 [zhēn'ài] – цінувати). Використання апострофа у якості складорозрізняючого елемента є цілком органічним для української орфографії, що мотивує його залучення. Проте не варто переносити усі правила КФА на українську транскрипцію, адже іноді апостроф справді потрібен у КФА, але в українській транскрипції немає необхідності його використання. Наприклад, слово 激昂 [jī'áng] – темпераментний – в українській транскрипції буде виглядати так – цзіан, тому що в українській транскрипції китайських слів немає такого ж складу, отже, не буде виникати двозначності, у той час, як у КФА існує склад, який транскрибується як jiang, тому у КФА обов'язково потрібно поставити апостроф, щоб уникнути непорозумінь. Загалом, можна визначити наступні правила використання апострофа в українській транскрипції:

а) апостроф ставиться після складів гу, жу, ку, ху, чжу, чу, шу перед складом а;

б) апостроф ставиться після складів гу, ку, ху, чжу, шу перед складом ай;

в) апостроф ставиться після складів гу, ду, жу, ку, лу, ну, су, ту, ху, цзу, цу, чжу, чу, ю перед складом ань;

г) апостроф ставиться після складів лю, ю перед складом е;

д) апостроф ставиться після складів *го, до, жо, ко, ло, мо, но, по, со, то, фо, хо, цо, цзо, чо, чжо, шо* перед складом *у*;

е) апостроф ставиться після складів, які у КФА закінчуються на *-ng*, перед складами, які починаються на голосний (таке ж правило діє у КФА, а у ТРТ замість апострофа використовують твердий знак "ъ").

Ці правила є необхідними для використання з метою уникнення двозначностей та непорозумінь.

Крім того, особливої уваги потребують китайські імена та прізвища. За правилами українського правопису, разом пишуться складні китайські імена, які завжди вживаються після прізвища: *Го Можо, Ден Сяопін, Тао Юаньмін, Сунь Ятсен*. Якщо китайське ім'я становить одне слово, то обидві частини особової назви (прізвище та ім'я) пишуться окремо: *Дін Лін, Лу Сін, Цюй Юань*.

Що ж стосується прикметників від китайських особових назв, то за українським правописом вони пишуться разом: *Мао Цзедун — маоцзедунівський*.

2. Особливості переносу китайських слів в українській мові.

Розробляючи принципи переносу китайських слів в українському тексті, варто взяти до уваги морфологічну та фонетичну структуру китайського слова, а також орфографічні правила української мови. У першу чергу, в українській мові слова переносяться по складах, але існує певне обмеження – заборонено переносити склади, якщо вони складаються з однієї літери і розривати морфеми [Український правопис, 2007, 145]. Тому пропонуємо наступні принципи переносу китайських слів:

а) перенос китайського слова необхідно здійснювати по китайським складам, а не по складам української мови, адже морфемний склад китайського слова повністю співпадає зі складовим;

б) односкладові слова з дифтонгами (換 [huàn – хуань] – міняти;), а також двоскладові слова, до складу яких входять 2 склади, один із яких складається з однієї літери (наприклад, 咬牙 [уǎоуá – яоя] – скреготати зубами), не переносяться (адже залишати одну букву на початку чи в кінці рядка не можна за

правилами української орфографії) [Український правопис, 2007, 145];

в) якщо двоскладові слова розділені апострофом, то переносити таке слово можна (马鞍 [mǎ'ān - ма'ань] – сідло). Наприклад, ма-ань.

Використовуючи ці принципи, автор тексту може легко уникнути непорозумінь, двозначностей і помилок.

3. Використання великих та маленьких літер у власних назвах.

У китайському ієрогліфічному письмі немає великих чи маленьких знаків, які вказували б на початок речення або на виділення власних назв. У КФА існують певні правила написання власних назв, але ми не можемо просто скопіювати їх без адаптації до українських реалій. Основними правилами написання власних назв, які сформувалися у КФА на практиці, є наступні [Yin Binyong, 1990, 357]:

а) з великої літери пишуться географічні назви, наприклад, 黄河 [Huáng Hé] – р. Хуанхе;

б) форми звертання, посади, титули і подібні назви, які використовуються з прізвищами, наприклад, 李先生 [Lǐ Xiānsheng] – Лі Сяньшен (вчитель, або пан Лі);

в) з великої літери пишуться етноніми, наприклад, 乌克兰人 [Wūkèlángén] Укеланьжень – українець.

Проте всі ці правила не варто застосовувати до української транскрипції. Правила написання китайських власних назв українською мовою не мають суперечити загальним правилам української орфографії, тому ми вважаємо за необхідне прийняти правила КФА, за винятком останнього. За правилами української орфографії, не можна писати з великої літери етноніми [Український правопис, 2007, 233].

4. Відмінювання лексики китайського походження.

Відповідно до правил українського правопису, географічні назви з іменниковими закінченнями відмінюються як звичайні іменники I, II та III відмін, не відмінюються географічні назви, що закінчуються на а, е (є), і (ї), и, о, у (ю). Проаналізувавши закінчення всіх китайських складів, виявляється, що

відмінюватись будуть лише ті географічні назви, які закінчуються на -н, -нь, -й.

Що ж стосується китайських імен та прізвищ, варто зазначити, що за правилами українського правопису, неслов'янські імена та прізвища відмінюються, як іменники іншомовного походження, тобто, як відповідні українські іменники. Але імена та прізвища на -а з попереднім голосним, на -е, -є, -і, -и, -о, -у, -ю не відмінюються.

Отже, для того, щоб китайські власні назви органічно виглядали в українському тексті, необхідно дотримуватися певних правил, які не мають суперечити загальним правилам української орфографії. У ТРТ такі правила вже сформовані і описані різними вченими-сходознавцями. Розробкою ТРТ займалися П.І. Кафаров, П.С. Попов, Є.Д. Поліванов, І.М. Ошанін. У КФА на практиці сформувалися принципи, якими користуються перекладачі та сходознавці зараз. Ми вважаємо за потрібне адаптувати принципи КФА та ТРТ до української орфографії, адже не всі вони відповідають українському правопису.

Беручи до уваги визначені нормативи написання китайських назв у КФА і ТРТ, можна виокремити наступні принципи для української транскрипції.

1. Під час транскрибування китайських назв необхідно поділити назву на структурні змістові елементи і писати їх окремо.

2. Якщо два склади, які є одним структурним і змістовим елементом, за написанням співпадають з одним складом, то їх необхідно розділити апострофом, щоб уникнути двозначностей.

3. Переносити китайські слова потрібно не за допомогою поділу на склади, як в українській мові. Їх потрібно поділити на китайські склади і, відповідно, переносити.

Власне, такими є загальні правила запису китайської лексики українською мовою, якими необхідно користуватися під час перекладу. Дотримання цих правил допоможе уникнути непорозумінь та двозначностей у написанні китайських власних назв. Проте різна структура власних назв китайської мови вимагає визначення особливостей написання різних видів китайських власних назв.

1. *Кірносова Н.А.* Засади транскрибування китайської лексики українською мовою // Сходознавство, 2009. – №45-46. – С. 38-57.
2. *Концевич Л.Р.* Китайские имена собственные и термины в русском тексте (Пособие по транскрипции). – М.: Муравей, 2002. – 262 с.
3. *Мацаев С.А.* Пособие по транскрипции и правописанию китайских слов / С.А. Мацаев, В.Г. Орлов. – М. : Наука, 1966. – 267 с.
4. *Український правопис* / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – К. : Наукова думка, 2007. – 288 с.
5. *Yin Binyong / Yin Binyong and M. Felley.* Chinese Romanization: Pronunciation and Orthography. – Beijing : Sinolingua, 1990. – 584 p.
6. *周有光 汉字改革概论*–北京:文字改革出版社, 1979. – 362页. 周有光 中国语文的时代演进–清华大学出版社, 1997. – 141页

Нікульшина Т. М., к. філол. н., доц., докторант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ УЯВНОЇ ІСТОТИ (на матеріалі англійської та української мови)

Статтю присвячено дослідженню особливостей номінації уявних істот на матеріалі англійської та української мови у зрівняльному аспекті. Визначено основу для номінацій уявних істот – біологічні та соціальні фактори. Під час аналізу виявлено спільні риси та виокремлено відмінності.

Ключові слова: уявна істота, соціальні фактори, біологічні фактори, процес номінації.

Статья посвящена изучению особенностей номинации вымышленных существ на материале английского и украинского языков в сопоставительном аспекте. Определена основа для их номинации – биологические и социальные факторы. Проведенный анализ выявил общие и отличительные черты.

Ключевые слова: вымышленное существо, социальные факторы, биологические факторы, процесс номинации.

The paper is devoted to the study of peculiarities of naming imaginary creatures in English and Ukrainian languages in contrast. Biological and